

חיי שָׂרָה

פרק כד

פרשיה 34 (פרק כד) – רבקה נבחרת כאשה ליצחק

(א) וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיְהִי בֶרֶךְ אֶת אַבְרָהָם בְּכָל. (ב) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל עַבְדּוֹ זָקֵן בֵּיתוֹ הַמָּשָׁל בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ שִׁים נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי. (ג) וְאַשְׁבִּיעֶךָ בַּיהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְאֱלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא תִקַּח אִשָּׁה לְבָנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אֲנֹכִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ. (ד) כִּי * אֶל אֶרְצִי וְאֶל מוֹלְדֹתַי תֵּלֶךְ וְלִקְחָתָהּ אִשָּׁה לְבָנִי לִיצְחָק. (ה) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הֶעָבָד אוֹלִי לֹא תֹאכֶה הָאִשָּׁה לְלָכֶת אַחֲרַי אֶל הָאָרֶץ הַזֹּאת הִתְשַׁב אֲשִׁיב אֶת בְּנִי אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יֵצֵאתָ מִשָּׁם. (ו) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם הֲשֹׁמֵר לָךְ פֶּן תָּשִׁיב אֶת בְּנִי שָׁמָּה. (ז) יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לָקַחְנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאָרֶץ מוֹלְדֹתַי וְאֲשֶׁר דִּבֶּר לִי וְאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לִי לֵאמֹר לְזִרְעֶךָ אֶתֶּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת הוּא יִשְׁלַח מִלְּאָכּוֹ לִפְנֶיךָ וְלִקְחָתָהּ אִשָּׁה לְבָנִי מִשָּׁם. (ח) וְאִם לֹא תֹאכֶה הָאִשָּׁה לְלָכֶת אַחֲרֶיךָ וְנָקִיתָ מִשְׁבַּעַתִּי זֹאת רַק אֶת בְּנִי לֹא תָשִׁיב שָׁמָּה. (ט) וַיֵּשֶׁם הֶעָבָד אֶת יָדוֹ תַּחַת יְרֵךְ אַבְרָהָם אֲדֹנָיו וַיִּשְׁבַּע לוֹ עַל הַדָּבָר הַזֶּה.

(י) וַיִּקַּח הֶעָבָד עֲשָׂרָה גַּמְלִים מִגַּמְלֵי אֲדֹנָיו וַיֵּלֶךְ * וְכָל טוֹב אֲדֹנָיו בִּידּוֹ וַיֵּקֶם וַיֵּלֶךְ אֶל אֶרֶם נְהָרִים אֶל עִיר נַחֲוֹר. (יא) וַיִּכְרֶךְ הַגַּמְלִים מִחוּץ לְעִיר אֶל בְּאֵר הַמַּיִם לְעֵת עָרֹב לְעֵת צֵאת הַשָּׁאֵבֶת. (יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם הִקְרָה נָא לִפְנֵי הַיּוֹם וַעֲשֵׂה חֶסֶד עִם אֲדֹנִי אַבְרָהָם. (יג) הִנֵּה אֲנֹכִי נֹצֵב עַל עֵין הַמַּיִם וּבְנוֹת אֲנָשֵׁי הָעִיר יֵצְאוּ לְשָׂאֵב מַיִם. (יד) וְהִיא הַנִּנְעָרָה אֲשֶׁר אָמַר אֵלַיָּה הֵטִי נָא כַדָּךְ וְאַשְׁתָּה וְאָמְרָה שְׂתָה וְגַם גִּמְלִיךָ אֲשָׁקָה אֹתָהּ הַכֹּחֶתָ לְעַבְדְּךָ לִיצְחָק וְכֹה אֲדַע כִּי עָשִׂיתָ חֶסֶד עִם אֲדֹנִי. (טו) וַיְהִי הוּא טָרָם כָּלָה לְדַבֵּר וְהִנֵּה רַבְּקָה יֹצֵאת אֲשֶׁר יִלְדָה לְבִתּוֹאֵל בֶּן מִלְכָּה אִשְׁתִּי נַחֲוֹר אַחִי אַבְרָהָם וְכַדָּה עַל שִׁכְמָהּ. (טז) וְהַנִּנְעָרָה טָבַת מִרְאָה מְאֹד בְּתוֹלָה וְאִישׁ לֹא יָדָעָה וַתֵּרֶד הָעֵינָה וַתִּמְלֹא כַדָּה וַתַּעַל. (יז) וַיֵּרֶץ הֶעָבָד לְקִרְאָתָהּ וַיֹּאמֶר הַגַּמְיָאִנִי נָא מַעֲט מַיִם מִכַּדְּךָ. (יח) וַתֹּאמֶר שְׂתָה אֲדֹנִי וַתִּמְהַר וַתֵּרֶד כַּדָּה עַל יָדָהּ וַתִּשְׁקָהּ. (יט) וַתִּכַּל לְהִשְׁקֹתָהּ וַתֹּאמֶר גַּם לְגִמְלִיךָ אֲשָׂאֵב עַד אִם כָּלִי לְשִׁתָּה. (כ) וַתִּמְהַר וַתַּעַר כַּדָּה אֶל הַשִּׁקָּה וַתֵּרֶץ עוֹד אֶל הַבְּאֵר לְשָׂאֵב וַתִּשְׁאֹב לְכָל גִּמְלָיו. (כא) וְהָאִישׁ מִשְׁתַּאֲהָ לָהּ

מִחֲרִישׁ לְדַעַת הַהֲצִלִּיחַ יְהוּה דְּרַכּוּ אִם לֹא. (כב) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כָּלּוּ הַגְּמָלִים לְשִׁתּוֹת וַיִּקָּח הָאִישׁ גִּזְם זָהָב בְּקַע מִשְׁקָלוֹ * וּשְׁנֵי צַמִּידִים עַל יָדֶיהָ עֲשָׂרָה זָהָב מִשְׁקָלָם. (כג) וַיֹּאמֶר בֵּת מִי אַתָּה הַגִּידִי נָא לִי הֵיטֵב אֲבִיךָ מָקוֹם לָנוּ לָלֶיֶן. (כד) וַתֹּאמֶר אֵלָיו בֵּת בְּתוּאֵל אֲנֹכִי בֶן מַלְכָּה אֲשֶׁר יִלְדָּה לְנַחֲוֹר. (כה) וַתֹּאמֶר אֵלָיו גַּם תִּבֶּן גַּם מִסְפּוֹא רַב עֲמָנוּ גַּם מָקוֹם לָלוֹן. (כו) וַיִּקָּד הָאִישׁ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה. (כז) וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ יְהוּה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אֲבִרְהָם אֲשֶׁר לֹא עָזַב חֲסִדּוֹ וְאַמְתּוֹ מִעַם אֲדֹנִי אֲנֹכִי בְּדֶרֶךְ נַחֲנִי יְהוּה בֵּית אָחִי אֲדֹנִי.

+וַיֹּשֶׁם עַל אִפְּהָ (שו')

(כח) וַתֵּרֶץ הַנַּעֲרָה וַתֵּגֵד לְבֵית אִמָּהּ בְּדִבְרֵיהָ הָאֵלֶּה. (כט) וּלְרַבְּקָה אַח וּשְׁמוֹ לָבֶן * וַיֵּרֶץ לָבֶן אֶל הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל הָעֵץ*. (ל) וַיְהִי כִּכְרָאת אֵת הַנָּזֶם וְאֵת הַצַּמִּידִים עַל יָדֵי אֲחִיתּוֹ וּכְשִׁמְעוֹ אֵת דְּבָרֵי רַבְּקָה אֲחִיתּוֹ לֵאמֹר כֹּה דִּבֶּר אֵלַי הָאִישׁ * וַיָּבֹא אֶל הָאִישׁ וַהֲנֶה עֹמֵד עַל הַגְּמָלִים עַל הָעֵץ. (לא) וַיֹּאמֶר בּוֹא בְּרוּךְ יְהוּה לָמָּה תַעֲמֹד בַּחוּץ וְאֲנֹכִי פְנִיתִי הַבַּיִת וּמָקוֹם לְגַמְלִים. (לב) וַיָּבֹא הָאִישׁ הַבַּיִתָּה וַיִּפְתַּח הַגְּמָלִים וַיִּתֵּן תִּבֶּן וּמִסְפּוֹא לְגַמְלִים וּמִים לְרֹחֶץ רַגְלָיו וְרַגְלֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ. (לג) וַיּוֹשֶׁם לִפְנֵי לְאָכֹל וַיֹּאמֶר לֹא אֲכַל עַד אִם דִּבְרַתִּי דִּבְרִי וַיֹּאמֶר דִּבֶּר.

וַיֵּרֶץ... הָעֵץ

+וַיֵּרֶץ... הָעֵץ (?)

(לד) וַיֹּאמֶר עֲבֹד אֲבִרְהָם אֲנֹכִי. (לה) וַיְהוּה בֵּרוּךְ אֵת אֲדֹנִי מְאֹד וַיִּגְדֹּל וַיִּתֵּן לוֹ צֹאן וּבָקָר וְכֶסֶף וְזָהָב וְעַבְדִּים וּשְׁפָחוֹת וּגְמָלִים וְחֲמֹרִים. (לו) וַתִּלְדֹּ שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֲדֹנִי בֶן לֹאדֹנִי אַחֲרֵי זִקְנֻתָּהּ * וַיִּתֵּן לוֹ אֵת כָּל אֲשֶׁר לוֹ. (לז) וַיִּשְׁבַּעֲנִי אֲדֹנִי לֵאמֹר לֹא תִקַּח אִשָּׁה לְבָנִי מִבְּנוֹת הַפְּנִיעֵנִי אֲשֶׁר אֲנֹכִי יֹשֵׁב בְּאַרְצוֹ. (לח) אִם לֹא אֶל בֵּית אָבִי תִלָּךְ וְאֶל מִשְׁפַּחְתִּי וְלִקְחָתָהּ אִשָּׁה לְבָנִי. (לט) וַאֲמַר אֶל אֲדֹנִי אֵלַי לֹא תִלָּךְ הָאִשָּׁה אַחֲרִי. (מ) וַיֹּאמֶר אֵלַי יְהוּה אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי לִפְנֵי יְשׁלַח מַלְאָכּוֹ אִתָּךְ וַהֲצִלִּיחַ דְּרָכְךָ וְלִקְחָתָהּ אִשָּׁה לְבָנִי מִמִּשְׁפַּחְתִּי וּמִבֵּית אָבִי. (מא) אַז תִּנָּקֶה מֵאֲלֹתִי כִּי תָבוֹא אֶל מִשְׁפַּחְתִּי וְאִם לֹא יִתְּנוּ לָךְ וְהָיִיתָ נָקִי מֵאֲלֹתִי.

זִקְנָתוֹ (שו', שב')

(מב) וְאַבָּא הַיּוֹם אֶל הָעֵץ וַאֲמַר יְהוּה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אֲבִרְהָם אִם יִשְׁךָ נָא מִצְּלִיחַ דְּרָכִי אֲשֶׁר אֲנֹכִי הִלַּךְ עָלֶיךָ. (מג) הִנֵּה אֲנֹכִי נֹצֵב עַל עֵץ הַמִּים וְהָיָה הַעֲלָמָה הַיִּצְאָתָה לְשָׂאֵב וְאַמְרַתִּי אֵלַיָּה הַשְׁקִינִי נָא מִעַט מִים מִכֶּדֶךָ. (מד) וְאַמְרָה אֵלַי גַּם אֶתָּה שָׂתָה וְגַם לְגַמְלִיךָ אֲשָׂאֵב הוּא הָאִשָּׁה אֲשֶׁר חָכִיתָ יְהוּה לָבֶן אֲדֹנִי. (מה) אֲנִי טָרֵם אֲכַלָּה לְדַבֵּר אֶל לְבִי וְהִנֵּה רַבְּקָה יִצְאָתָה וְכִדָּה עַל שְׁכָמָהּ וַתֵּרֶד הָעֵינָה וַתִּשָּׂאֵב וַאֲמַר אֵלַיָּה הַשְׁקִינִי נָא.

(מו) ותמהר ותורד כדה מעליה ותאמר שמה וגם גמליך אשקה ואשת וגם הגמלים השקתה. (מז) ואשאל אתה ואמר בת מי את ותאמר בת בתואל בן נחור אשר ילדה לו מלכה ואשם הנזם על אפה והצמידים על ידיה. (מח) ואקד ואשתחנה ליהוה ואברך את יהוה אלהי אדני אברהם אשר הנחני בדרך אמת לקחת את בת אחי אדני לבנו. (מט) ועתה אם ישכם עשים חסד ואמת את אדני הגידו לי ואם לא הגידו לי ואפנה על ימין או על שמאל.

(נ) ויען לכן ובתואל ויאמרו מיהוה יצא הדבר לא נוכל דבר אליך רע או טוב. (נא) הנה רבקה לפניך קח ולך ותהי אשה לכן אדניך כאשר דבר יהוה. (נב) ויהי כאשר שמע עבד אברהם את דבריהם וישתחו ארצה ליהוה. (נג) ויוצא העבד כלי כסף זהב ובגדים ויתן לרבקה ומגדנת נתן לאחיה * ולאמה. (נד) ויאכלו וישתו הוא והאנשים אשר עמו וילינו ויקומו בבקר ויאמר שלחני לאדני. (נה) ויאמר אחיה * ואמה תשב הנער אתנו ימים * או עשור אחר תלך. (נו) ויאמר אלהם אל תאחרו אתי ויהוה הצליח דרכי שלחוני ואלכה לאדני. (נז) ויאמרו נקרא לנער ונשאלה את פיה. (נח) ויקראו לרבקה ויאמרו אליה התלכי עם האיש הזה ותאמר אלף. (נט) וישלחו את רבקה אחתם ואת מנקתה ואת עבד אברהם ואת אנשיו. (ס) ויברכו את רבקה * ויאמרו לה אחתנו את ה'י לאלפי רבקה ויירש זרעך את שער שנאיו.

(סא) ותקם רבקה ונעוהיה ותרכבה על הגמלים ותלכנה אחרי האיש ויקח העבד את רבקה וילך. (סב) ויצחק בא מבוא * באר לחי ואי והוא יושב בארץ הנגב. (סג) ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב וישא עיניו וירא והנה גמלים באים. (סד) ותשא רבקה את עיניה ותרא את יצחק ותפל מעל הגמל. (סה) ותאמר אל העבד מי האיש הלזה ההלך בשדה לקראתנו ויאמר העבד הוא אדני ותקח הצעיף ותתפס. (סו) ויספר העבד ליצחק את כל הדברים אשר עשה. (סז) ויבאה יצחק האלה שרה אמו ויקח את רבקה ותהי לו לאשה ויאהבה וינחם יצחק אחרי אמו.

ממדבר (?)

+אחזם (כמה)

+או חדש (שו')

לאחיה (תר')

אחיה (תר')

ביאור פרשיה 34 (פרק כד) - רבקה נבחרת כאשה ליצחק

פרשיה זו ממשיכה את החוט העלילתי של ס"י מפרק כב: לאחר שיצחק ניצל משחיטה, הובטח לאברהם "וְהָרְבָּה אֲרָבָה אֶת יִרְעָה" (כב, יז) ובמקביל נודע לו על הולדת בני נחור, ובתוכם רבקה. הצעד המתבקש הבא הוא להשיא אשה ליצחק כדי לקיים את הברכה, וזהו עיקרה של הפרשיה. עם זאת, האריכות היתרה של הפרשיה, אלמוניותו התמוהה של 'העבד' או 'האיש' שאינו נזכר בשמו ולו פעם אחת, לצד כמה וכמה מטבעות לשון מאוחרים (חלקם מוכרים לנו רק מלשון חז"ל), מצביעים על כך שהפרשיה עברה עיבוד מאוחר, אולי מתוך מטרה לשלול נישואי תערובת עם עמי הארץ (ראו עזרא ט ועוד). עיבוד זה גרם לכמה כפילויות בפסוקים בהם המעבד הוסיף הסבר או גרסה חלופית למקור שעמד לפניו ("כפל הסבר" או "כפל גרסה"), וייתכן שהמעבד אף דחה את תיאור מותו של אברהם שהיה אמור להופיע בתחילת הפרשיה, אל תחילת פרק כה.

(א) וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים חזרה על הנאמר לעיל יח, יא, ונראה שאברהם היה על ערש דוי (ראו בביאור לפסוק סה). (ב) זָקֵן בֵּיתוֹ הַמֵּשֶׁל בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ כפל הסבר. שִׁים נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי כך ביקש גם יעקב מיוסף בנו, בהיותו על ערש דוי (מז, כט). הירך סימלה את זרעו של האדם (השוו לביטוי "יצאי ירכו"), והמחווה מביעה כפיפות או מחויבות של בן-עבד לאביו-אדונו, בדומה למחווה 'נתינת היד' המתועדת במקרא ("וְכָל הַשָּׂרִים... נָתַנוּ יָד תַּחַת שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ" [דה"א כט, כד], "מִצָּרִים נָתַנוּ יָד" [איכה ה, ו]). (ג) וְאַשְׁבִּיעָה בַּיהוָה... באמצעות היד והירך, שריד לתפיסה קדומה שהאלילה את איברי הגוף (ראו לא, כט; לב, לג). יהוה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם ביטוי ייחודי לספרות הבית השני (עזרא א, ב ועוד). (ז) הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכּוֹ לְפָנֶיךָ ילווה אותך ויצליח דרכך, מעין האנשה של השגחת ה' (שמות כג, כ; לג, ב). (י) וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֲשָׂרָה גִמְלִים אלו ייצגו את עושרו המופלג של אברהם במטרה לשכנע את משפחת האשה העתידית להצעת הנישואין החריגה (ראו לד), ומכאן איזכורם החוזר ונשנה לאורך הפרשיה כולה. וַיִּלָּךְ... וַיָּקָם וַיִּלָּךְ... כפל גרסה. עִיר נָחוֹר חרן (כו, מג; וראו יא, לא), ונקראה כאן כך כדי להזכיר לקורא את פרשיית הולדת בני נחור ובתוכם רבקה (ראו טו). (יא) וַיִּבְרָךְ הוֹרִידִם עַל בְּרִכְיָם. פועל מאוחר (דה"ב ו, יג), ומצוי בלשון חז"ל. אֶל בְּאֵר הַמַּיִם בכל הסיפור (למעט כ) המונח הוא 'עין', וייתכן כי המעבד הוסיף זאת כאן כהסבר מקדים (וראו טז, יד). (יב) יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנֵי אַבְרָהָם בסיפורי האבות של ס"י, ה' נתפס כאל אישי של כל אחד מהאבות (ראו לא, נג). הִקְרָה נָא מכיוון שאין מקרה במקרא, ברור לקורא שבקשת העבד תתמלא, וכן ב'מקרה' דומה במגילת רות (ב, ג): "וַיִּקַּר מִקְרָה חֶלֶקֶת הַשָּׂדֶה לְבִעֹז". (טו) אֲשֶׁר יִלְדָּה... הערת הבהרה של המעבד. (טז) וַהֲנַעֲר... בְּתוּלָה וְאִישׁ לֹא יִדְעָה 'בתולה' במקרא משמעו גם סתם נערה, ולכן דרך המקרא להדגיש שאיש לא ידעה (ויקרא כא, ג; שופטים כא, יב ועוד). כאן כבר מפורש שהיתה נערה, וזו כנראה

שגרת לשון. (יז) הַגְמִי אֲנִי השקיני. פועל יחידאי במובן זה, המצוי בלשון חז"ל. (כ) וַתַּעַר ותשפור. פועל יחידאי במובן זה, ומצוי בלשון חז"ל. וַתִּשָּׂא לְכָל גְּמָלִיו משימה שנדמית כבלתי אפשרית (בדרכו של ס"י שאינו חושש לריאליות הסיפור) הממחישה לקורא שהיא אכן האשה המתאימה היחידה, בדומה להפגנת כוחו של יעקב בסיטואציה דומה (כט, י). ייתכן שהמספר רומז שרביקה חשבה כי ה'איש' הוא חתנה המיועד (כמו ב'מפגשי הבאר' של יעקב [פרק כט] ומשה [שמות ב]) ולכן התאמצה כל כך, ורק בסוף הסיפור היא עתידה לגלות שהוא העבד. (כא) וְהָאִישׁ ביחס לרביקה ומשפחתה הוא נתפס כ'איש' (אדם חשוב) ולא כ'עבד'. מִשְׁתָּא פועל נדיר המהווה משחק מילים עם הפועל שת"ה, אך מקורו כנראה מהשורש שא"ה = שמ"ם, ומכאן המילה המקבילה "אֶשְׁתוּמָם" (ישעיהו סג, ה ועוד). מִחְרִישׁ ממתין בסבלנות (לד, ה; שופטים טז, ב ועוד), והוא כפל הסבר ל'משתאה'. (כד-כה) וַתֹּאמֶר... וַתֹּאמֶר הכפילות נועדה להמחיש לקורא את תדהמתו של האיש מהגילוי לפיו הנערה אינה אלא רביקה בת נחור (על כפילות "וַיֹּאמֶר" שכזו ראו טו, ה). (כט) וּלְרִבְקָה אָח וְשֵׁמוֹ לָבֵן האח הגדול נשא באחריות לאחיותיו בכל הקשור ליחסיהן עם גברים בייחוד כאשר האב מת (כמשתמע מסיפורי 'אחותי היא' של אברהם ויצחק [פרקים יב; כ; כו]), או שלא תיפקד מסיבה כלשהי (בתואל כאן, יעקב בסיפור דינה [פרק לד], ודוד בסיפור תמר [שמ"ב יג]). הקורא נרמז כבר כאן שלבן מבין כי מטרת האיש היא הצעת נישואין. וַיֵּרֶץ לָבֵן... נראה שבשל טעות סופר הוקדם המאוחר בפסוק זה לפסוק הבא, או שפסוק ל הוא כפל הסבר לפשר ריצתו הבהולה של לבן. (לב) וַיִּתֵּן תָּבֶן וּמִסְפּוֹא לְגַמְלִים עוד לפני שנתן מים לרחיצת רגלי אנשיו, להדגיש שוב את עושרו של אברהם. (לג) וַיֹּאמֶר דְּבַר לָבֵן הוא הדובר (לעיל לא), אם כי גם בתואל נכח שם (להלן נ), אך נראה שמעמדו היה מעורער, מסיבה לא ידועה (וראו כט, ה). (לד) וַיֹּאמֶר... בנאומו הארוך חוזר העבד על כל הסיפור תוך שינויים קלים שמטרתם העיקרית היא לשכנע את בני המשפחה להצעת הנישואין, למרות הסיכון הגדול הכרוך בשליחת בתם לארץ אחרת ולאיש שאינם מכירים: לשם כך הוא מאדיר את אדוניו, משמיט פרטים בעייתיים מדברי אברהם אליו, ומוכיח בעצם תיאור המפגש על העין כי מה' יצא הדבר, ורביקה היא-היא האשה שנועדה ליצחק. (לו) אַחֲרֵי זִקְנָתָה כך מאדיר העבד את דמותו של יצחק באזני השומעים. וַיִּתֵּן לוֹ אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ רק להלן (כה, ה) נאמר "וַיִּתֵּן אֲבְרָהָם אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ לְיִצְחָק" – וראו סה. (לח) אִם לֹא אֵלָּא (=אֵי לֹא) בלשון חז"ל. אֵל בֵּית אָבִי תֵּלֶךְ וְאֵל מִשְׁפַּחְתִּי זו פרשנות העבד לציווי אברהם "אֵל אֲרֻצֵּי וְאֵל מוֹלְדֹתִי", כדי למצוא חן בעיני המשפחה. (מא) אָז תִּנָּקָה מֵאֲלֹתֵי נֶקֶט לשון אלה

(שמשמעה גם קללה) ולא לשון שבועה, להמחיש באוזניהם את הסיכון הגדול שנטל על עצמו אם יסרבו לבקשתו. בנוסף, הוא משמיט את אזהרתו המעליבה של אברהם שלא ישיב את בנו שמה, למרות שאברהם חזר עליה פעמיים (ו; ח). (מוז) **וְאֶשְׁאַל אֹתָהּ... וְאִשְׁם הַנָּזִם עַל אִפָּהּ** הפך את סדר האירועים (ראו כב-כג), כדי לחלוק כבוד למשפחה, כביכול רק איזכורה גרם לו להעניק לרבקה את התכשיטים. (נ) **וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל** ראו לג. (נג) **וּמִגְדָּנָת מִתְנֹנָת**, מילה ייחודית לספרות הבית השני (עזרא א, ו; דה"ב כא, ג; לב, כג). **לְאַחִיָּה וּלְאַמָּה** כדי לשכנעם, ראו נה. ייתכן שיש לקרוא כאן ולהלן נה **"לְאַחִיָּה"** (ראו בתרגומים), כמוכח מפסוקים נט-ס. (נה) **וַיֹּאמֶר אֶחָיָה וְאַמָּה** נראה שאחיה ואמה היססו לשלוח את רבקה לארץ כנען, בניגוד ללבן ובתואל שהסכימו לכך מייד (נא). **יָמִים אֵלֶּם** עָשׂוֹר יִיתָכֵן שֶׁבִּמְקוֹר הוֹפִיעָה הַמִּלָּה 'חֲדָשׁ' בִּפְסוֹק, או **"חֲדָשׁ יָמִים"** (פש') או **"יָמִים אֵלֶּם חֲדָשׁ"** (שו'). (נז) **נִקְרָא לַנַּעֲרָ וְנִשְׁאַלָּהּ אֵת פִּיָּהּ** האם היא מוכנה ללכת מייד, אך עצם הנישואין לא הצריכו את הסכמתה שהרי לבן ובתואל כבר התחייבו (נא): **"הִנֵּה רַבֶּקָּה לְפָנֶיךָ קָח וְלֵךְ"**. (נט) **וַיִּשְׁלְחוּ אֶת רַבֶּקָּה אֶחָתָם** מכאן שהיו אלה אחיה ולא רק לבן. **וְאֵת מִנְקָתָהּ** המינקת היתה דמות מרכזית בחיי רבקה, עד כדי כך שס"י מזכיר בהמשך את מותה וקבורתה (ראו לה, ח). (ס) **וַיִּירֶשׁ זֶרַעַךְ אֶת שְׁעַר שִׁנְאָיו** כבר כתב מלאך ה' לאברהם בגרסת ס"י (כה, יז). (סא) **וַתָּקֶם רַבֶּקָּה... וַיִּקַּח הָעֶבֶד אֶת רַבֶּקָּה** כפל גרסה. (סב) **וַיִּצְחָק בָּא מִבּוֹא הַצֵּעַת הַתִּיקוֹן "מִמְדָּבָר"** מסתמכת הן על הנאמר בפרק טז (ז-יד) והן על גרסת שו' ושב' **"בְּמִדְבָּר"**. **בָּאָר לַחֵי רֵאִי** העובדה שיצחק גר שם נמסרה רק להלן (כה, יא): **"וַיֵּשֶׁב יִצְחָק עִם בָּאָר לַחֵי רֵאִי"** – וראו סה. (סג) **לְשׁוֹחַ פּוֹעֵל יַחֲדָאִי**, כנראה ללכת בין השיחים (ראו ב, ה: **"שִׁיחַ הַשְּׂדֵה"**). כל המשפט נראה ככפל גרסה לפסוק הקודם. (סד) **וַתֵּרָא אֵת יִצְחָק** נראה שכבר כאן שאלה רבקה את העבד מי האיש, וכך ידעה שהוא יצחק. **וַתַּפֵּל מַעַל הַגָּמֶל יֵרְדָה מִמֶּנּוּ** (מל"ב ה, כא), עקב הפתעתה כשראתה את יצחק. כאמור לעיל (כ) ייתכן שרק כעת הבינה רבקה שהוא-הוא חתנה המיועד, ולא העבד. (סה) **וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד הוּא אֲדֹנִי** לכאורה היה צריך לומר שהוא בן אדונו, ובכלל תמוה מדוע העבד לא שב אל אברהם לדווח על הצלחת שליחותו? לכן נראה כי הסיפור במקורו הניח שאברהם כבר מת קודם לכן ויש לקרוא אותו לאחר פסוקים א-יא בפרק כה, כך שהרצף הסיפורי מוליך ממות שרה אל נישואי אברהם לקטורה (כה, א), משם אל שילוח צאצאי קטורה ונתינת כל אשר לו ליצחק (כה, ה = כד, לו), ומשם אל מות אברהם ומעבר יצחק לגור בבאר לחי רואי (כה, יא = כד, לו). המעבד המאוחר ערך את הסיפור כך שישתמע שאברהם עוד חי לאחר נישואי יצחק לרבקה, אולי בהשפעת הכרונולוגיה של ס"כ לפיה

אברהם מת רק כ-35 שנה מאוחר יותר. וְתִקַּח הַצֶּעִיף וְתִתְּכֶם מִשּׁוֹם צְנִיעוּת, שכן יצחק היה גבר זר, אך ייתכן שהכותב הדגיש זאת כדי לרמוז להסכמתה לנישואים (ראו רות ג, ט: "וּפְרִשְׁתָּ כְּנָפֶךָ עַל אִמְתֶּךָ", ובהמשך שם טו: "הָבִי הַמְטַפַּחַת אֲשֶׁר עָלֶיךָ"). (סז) וַיִּבְאֶה יִצְחָק הָאֵלֶּלָה כחלק מטקס הנישואין הרשמי הוכנסה הכלה לבית החתן, וכן בסיפור בועז ורות: "... הָאִשָּׁה הַבָּאָה אֶל בֵּיתָךְ" (רות ד, יא; וראו דברים כד, א). וַיִּנָּחֶם יִצְחָק אַחֲרֵי אָמוֹ נראה שיצחק היה קשור לאמו יותר מלאביו (כמו יעקב ורבקה בפרק כז), ורק לאחר נישואיו לרבקה התנחם על מות אמו, ברוח דברי ס"י (ג, כד): "עַל כֵּן יַעֲזֹב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ".

הערות נוסח לפרשת חיי שרה

קיצורים לשמות עדי הנוסח (לפי א"ב)

- אר' – תרגומים ארמיים שונים (אונקלוס, יונתן|ירושלמי).
- היר' – הירונימוס
- וו' – וולגטה (התרגום הלטיני לתורה)
- וט"ל – וְטוֹס לַטִּינָה ("הלטיני הישן" – תרגום לטיני של תרגום השבעים)
- כ"י – כתבי יד של המקרא מימי הביניים. יודגש כי מדובר בכתבי יד יהודיים לכל דבר, לעיתים עם ולעיתים בלי ניקוד
- ל"ב מידות – [ברייתא דל"ב מידות](#) (מידות ט, יא, כ – וראו מאמרו של [מנחם מבש"ן](#))
- סב' – סבירין. עדות המסורה על גרסה אחרת (מוטעית לדעת חכמי המסורה)
- סיר' – סירו-הקספלה ([Syro-Hexapla](#)), התרגום הארמי-סורי לשב' בהקספלה)
- פש' – פשיטתא (התרגום הארמי-סורי לתורה)
- קו' – מגילות קומראן ומדבר יהודה, ללא ניקוד
- שב' (שב' כ"י) – תרגום השבעים היווני (או חלק מכתבי היד שלו)
- שב' או' + [BHS] = כך מופיע ב-BHS, אבל לא במהדורות האינטרנט של שב' או'
- שו' (שו' כ"י) – הנוסח השומרוני של התורה (או חלק מכתבי היד שלו), ללא ניקוד
- תורתו של ר"מ – לפי מאמרו של ד"ר ש לוינגר "[ספר תורה שהיה גנוב](#)"..., המציג שני נוסחים, ללא ניקוד
- תיקו"ס – תיקון סופרים. עדות חז"ל על נוסח חלופי ('אמיתי' או אפשרי) ששונה מסיבה תיאולוגית ("מפני הכבוד")
- תר' – כמה תרגומים
- עדי נוסח נדירים: אתיו' – תרגום אתיופי, סומ' – סומכוס, עב' – "העברי" ($\epsilon\beta\rho' = 0$) התעתיק העברי באותיות יווניות של אבות הכנסיה), עקי' – עקילס, תאו' – תאודוטיון
- [שם תרגום] + ? = ספק האם זה אכן הטקסט שעמד לפני התרגום

קיצורים להערות פרשניות (לפי א"ב)

- אי"נ – איש נעמי' (הגו סיגים)
- ארליך – א"ב אהרליך (מקרא כפשוטו)
- גלו' – גלוסה (הערת הסבר שנוספה לפסוק)
- דיטו' = דיטוגרפיה (הכפלה של אות מפני הדומות)
- הומ' = Homoioarchton = (השמטה מחמת התחילות) או Homeoteleuton (השמטה מחמת הסופות)
- הפלו' – הפלוגרפיה (השמטה של אות מפני הדומות)
- הרמו' – הרמוניזציה, נטיית עדי נוסח להתאים ניסוחים בין פסוקים מקבילים
- טו"ס – נ"ה טור-סיני (ספרים שונים)
- כפ"ג – כפל גרסה (נוסחים חלופיים שהוכנסו כאחד לגוף הפסוק)
- נ"ל – נראה לי
- רמ"ז – ר' משה זיידל (חקרי לשון)
- תיאו' – תיקון תיאולוגי ("מפני הכבוד")

בראשית כג א	וַיְהִי וַיָּבִי חַיִּי שָׂרָה (? - ראו כאן) מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשִׁבְעֵי שָׁנִים
	שָׂנִי חַיִּי שָׂרָה (שב', וו')
בראשית כג ב	בְּקִרְיַת הָאַרְבַּע אֶל עֵמֶק (שו') אֲשֶׁר בְּעֵמֶק הוּא חֶבְרוֹן (שב')
	ייתכן שלפני שו' ושב' עמד נוסח כגון זה ביהו' טו, יג (וכן שם כא, יא): "בְּקִרְיַת אַרְבַּע אֲבִי הָעֵנָק הוּא חֶבְרוֹן"
בראשית כג ד	וְאֶקְבְּרָה אֹת מִתִּי מִלְפָּנַי (כ"י, שו', אר')
בראשית כג ה-ו	וַיַּעֲנוּ בְנֵי חֵת אֶת אַבְרָהָם לֵאמֹר: לֹא (שו', שב' – כלהלן יא) לוֹ שָׁמַעְנוּ אֲדֹנָי (? - כלהלן יג)
בראשית כג ח	וּפָגְעוּ לִי בְּעֶפְרוֹן בֶּן צֹחַר הַחֲתָנִי (שו')
בראשית כג יא	לֹא (= לו) אֲדֹנָי שָׁמַעְנִי הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לָךְ וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ לָךְ נָתַתִּיהָ (שב')
בראשית כג יג	אֲךָ אִם אֵתָּה לֹא לִי שָׁמַעְנִי (שו', שב', אר')

בראשית כג יד-טו	וַיַּעַן עֶפְרוֹן אֶת אַבְרָהָם לֵאמֹר: לֹא־לִי (שו', שב' – כלעיל יא) לֹא אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי (?) – כלעיל יג)
בראשית כג טו	וְאֵת וְאֵתָה מֵתָךְ קָבֵר (שב')
בראשית כג יז	אֲשֶׁר בְּמִכְפֶּלֶה בּוֹ הַמִּכְפֶּלֶה (וּו') אֲשֶׁר לִפְנֵי עַל פְּנֵי מִמָּרָא (כ"י, שו' – כלהלן יט)
בראשית כג יח	לְעֵינַי בְּנֵי חַת בְּלֹכַל בָּאִי שְׁעַר עִירוֹ (כ"י, תר')
בראשית כג יט	שָׂדֶה הַמִּכְפֶּלֶה אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מִמָּרָא (כ"י, שב', אר' – כלעיל יז)
בראשית כד ד	כִּי אִם אֶל אֲרָצִי (כ"י, שו')
בראשית כד ז	ה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לָקַחְנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאֶרֶץ מוֹלְדֹתַי מִבֵּיתִי וּמֵאֶרֶצִי (תורתו של ר"מ)
	ה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְאֱלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לָקַחְנִי (שב' – כלעיל ג)
בראשית כד ח	רַק אֶת בְּנֵי לֹא תִשָּׁב תִּשָּׁב שְׁמָה (שו')
בראשית כד י	עֲשֶׂהָ גַמְלִים מִגְּמֻלִי אֲדֹנָיו וַיִּלָּךְ (שב') וְכָל וּמִכָּל טוֹב אֲדֹנָיו בִּידּוֹ (שב', פש', וו')
בראשית כד יא	מִחוּץ לְעִיר אֶל עַל בָּאֵר הַמַּיִם (שו')
בראשית כד יד	וְגַם גַּמְלִיךָ אֲשֶׁקָה עַד אִם כָּלוּ לִשְׁתֹּת (שב' – כלהלן יט)
בראשית כד טו	וַיְהִי הוּא טָרַם כָּלָה לְדַבֵּר אֶל לָבּוֹ (שו', שב', וו' – כלהלן מה)
	וַתֵּרֶד כְּדָה עַל יָדָה וַתִּשְׁקָהּ וַתַּכֵּל לְהִשְׁקֹתָ וַיִּכָּל לִשְׁתוֹת. וַתֹּאמֶר... (שב')
בראשית כד כ	וַתִּמְהַר וַתַּעַר וַתֵּרֶד כְּדָה אֶל הַשְּׁקֵת (שו' – כלעיל יח)
בראשית כד כא	וְהָאִישׁ מִשְׁתַּאֲעָה לָּהּ (?) – לִשׁוֹן תִּשְׁתַּע [יש' מא, י] = תִּירָא?
בראשית כד כב	...וַיִּקַּח הָאִישׁ נָזִם זָהָב בְּקַע מִשְׁקָלוֹ וַיִּשֶׂם עַל אָפָה וּשְׁנֵי צַמִּידִים עַל יָדָיָהּ (שו' – כלהלן מז)
בראשית כד כז	... מַעַם אֲדֹנִי אֲנֹכִי כִּי בְדֶרֶךְ נַחֲנִי ה' (?) בֵּית אַחִי אַחִי אֲדֹנִי (תר')
בראשית כד כט-ל	וּלְרִבְקָה אָח וּשְׁמוֹ לָבֵן וַיִּרְץ לָבֵן אֶל הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל הָעֵץ. וַיְהִי כִּרְאֹת אֶת הַנָּזִם... לֵאמֹר כֹּה דִּבֶּר אֵלַי הָאִישׁ וַיִּרְץ לָבֵן אֶל הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל הָעֵץ וַיָּבֵא אֶל הָאִישׁ (?)
בראשית כד ל	וַיְהִי כִּרְאֹתוֹ אֶת הַנָּזִם (שו')
בראשית כד לב	וַיָּבֵא וַיָּבֵא הָאִישׁ הַבֵּיתָה וַיַּפְתַּח הַגְּמֻלִים (וו' = לבן)
בראשית כד לג	וַיִּשְׂם וַיִּשֶׂם לִפְנֵי לֶאֱכָל (כתיב?) [ווישם], שב', פש' כ"י) וַיֹּאמֶר וַיֹּאמְרוּ דִּבֶּר (שו', שב', פש')
בראשית כד לו	וַתֵּלֶד שָׂרָה אֵשֶׁת אֲדֹנִי בֶן לֹאֲדֹנִי אַחֲרֵי זִקְנָתָהּ זִקְנָתוֹ (שו', שב')

בראשית כד לח	כִּי אִם לֹא אֶל בֵּית אָבִי תֵּלֶךְ (שו')
בראשית כד מה	הִשְׁקִינִי נָא מַעַט מִיָּמִים מִכַּדָּךְ (שו', פש' – הרמו'? כלעיל יז)
	וּתְוֹרֵד כְּדָה מִעֲלֶיהָ מֵרֹאשָׁה עַל יָדָהּ (שב') מַעַל כְּתִפָּהּ (וו')
בראשית כד נ	וַיַּעַן לָבֵן וּבְתוּאֵל וּבֵיתוֹ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ (? – נ"ל)
בראשית כד נג	וּמִגִּדְנַת נָתַן לְאַחֲרֶיהָ וּלְאִמָּהּ (שב' כ"י, פש', וו')
בראשית כד נה	וַיֹּאמֶר אַחֲרֶיהָ וְאִמָּהּ (שב' כ"י, פש', וו') תֵּשֵׁב הַנֶּעֱר אֶתְנוּ חֹדֶשׁ יָמִים או עָשׂוֹר (פש') תֵּשֵׁב הַנֶּעֱר אֶתְנוּ יָמִים או חֹדֶשׁ או עָשׂוֹר (שו') וְאַחֲרֵי תֵּלֶךְ (כ"י, שו', אר')
בראשית כד נו	שְׁלַחוּנִי וְאַלְכָה אֶל לְאֹדְנִי (שו')
בראשית כד נט	אֶת רִבְקָה אַחֲתָם וְאֶת מִנְקֻתָּהּ מִקְנֶתָהּ (שב')
בראשית כד ס	וַיִּבְרְכוּ אֶת רִבְקָה אַחֲתָם (כ"י, שב' [BHS], פש' – כלעיל נט) וַיֹּאמְרוּ לָהּ אַחֲתֵנוּ, אַתְּ, הִי לְאֵלֶפֶי רִבְקָה (שב') וַיִּירֶשׁ זֶרַעָךְ אֶת שְׁעַר שַׁנְאִיו אִיבָיו (כ"י, שו' – כלעיל כב, יז)
בראשית כד סב	וַיִּצְחָק בָּא מִבּוֹא בְּמַדְבָּר (שו', שב' [דרך המדבר]) מִמַּדְבָּר בָּאֵר לַחִי רְאִי (?)
בראשית כד סז	וַיִּבְאֶה יִצְחָק הָאֱהֻלָּה שָׂרָה אִמּוֹ... וַיִּנָּחֶם יִצְחָק אַחֲרֵי שָׂרָה אִמּוֹ (?)
בראשית כה ב	וַתֵּלֶד לוֹ אֶת זִמְרֹן וְאֶת יִקְשָׁן וְאֶת מִדְּן וְאֶת מִדְּיָן (?) – נ"ל)
בראשית כה ג	וַיִּקְשָׁן יָלַד אֶת תִּימָן וְאֶת שָׂבָא וְאֶת דָּדָן וּבְנֵי דָדָן הָיוּ רְעוּאֵל וְנַבְדִּיאֵל וְאַשּׁוּרִם... (שב')
בראשית כה ה	וַיִּתֵּן אַבְרָהָם אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ לְיִצְחָק בְּנוֹ (שו', שב', פש')
בראשית כה ו	וַיִּשְׁלַחֵם מֵעַל יִצְחָק בְּנוֹ בְּעוֹדוֹ חַי קְדָמָה אֶל אֶרֶץ קְדֻם (?) – גלו')
בראשית כה ז	וְאֵלֶּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אַבְרָהָם (?) – נ"ל, כפ"ג)
בראשית כה ח	בְּשִׁיבָה טוֹבָה זָקֵן וְשֹׁבֵעַ וְשֹׁבֵעַ יָמִים (כ"י, שו', שב', פש', אר')
בראשית כה יח	וַיִּשְׁכְּנוּ וַיִּשְׁכֹּן מִחוּלָּה עַד שׁוֹר (שב', וו') ... בְּאֶמְכָּה אֲשׁוּרָה (?) – ראו טז, ז; כ, א)